

*Choi YOUNG-JIN**

VZHODNA IN ZAHODNA CIVILIZACIJA: PRIMER-JALNI VIDIK

0. Vzpon vzhodne Azije in vzhodne civilizacije

Po enem najpomembnejših stoletij v človeški zgodovini se je začelo novo tisočletje. Ko se sprašujemo, kaj na pragu 21. stoletja človeštvu prinaša prihodnost, se moramo vrniti v prejšnje stoletje, saj bomo tako lažje razumeli in predvideli pomembnost nove dobe, v katero pravkar stopamo.

Kateri dogodki 20. stoletja so bili najodločilnejši?

- Prvič, svet je preživel dve svetovni vojni in hladno vojno, ki je v zgodovini brez primere.

- Drugič, svet je bil priča spektakularni tehnološki revoluciji, ki je omogočila neverjeten napredek v komunikaciji in transportu. To pa ima tudi svojo temno plat, kajti Zemlja se trenutno sooča s težkimi okoljskimi problemi, obstoj jedrskega orožja pa je neprestana grožnja človeštvu.

- In tretjič, bili smo priča vzponu Vzhodne Azije, tiste Vzhodne Azije, ki si je opomogla od kolonialističnega opustošenja in naredila nekaj velikanskih korakov, skorajda skokov, v gospodarski rasti.

Zamislimo se, kaj vse to lahko pomeni.

20. stoletje je bilo nedvomno eno najbolj burnih stoletij v zgodovini človeštva. Odločilni dogodki, kot so bili vzpon grško-rimske civilizacije, osvajanja Vikingov in Mongolov, renesansa in odkritje Novega sveta, v primerjavi z 20. stoletjem kar malo izgubijo svojo težo, ko govorimo o pomembnosti in odločilnosti za prihodnost.

Bolj kot pri katerikoli drugi vojni je bil namen vojn 20. stoletja izganjanje do tedaj nakopičenih energij. Prva svetovna vojna je svet očistila in končala imperializem in kolonializem. Druga svetovna vojna je z nagonom in strastjo svet očistila fašizma in njegovo slepo obsedenost. Hladna vojna pa se je z močno vero v človeški razum znebila demonov komunizma.

Na veliko srečo človeštva je svetu zavladala liberalna demokracija s tržnim gospodarstvom. Vendar pojem stalne izenačenosti in ravnotežja, ki je značilen za liberalno demokracijo in tržno gospodarstvo, ni tako romantično privlačen in ne ponuja tako blestečega in utopičnega odgovora prepričanjem, ki sta jih ponudila komunizem in fašizem, vsaj teoretično ne. Zato pa se svet po hladni vojni nekaterim zahodnjakom zdi enoličen in dolgočasen, svet pa se je očitno znašel v iskanju novih shematičnih okvirov, ki nas bodo vodili v prihodnosti.

* Choi-Young-jin, doktor političnih znanosti, veleposlanik Republike Koreje in vodja stalne misije pri mednarodnih organizacijah na Dunaju.

In kje bi lahko našli navdih za nove shematične okvire?

Po mojem mnenju je poleg vsemogočnega zahodnega mišljenja ključ do uspeha tudi vzhodnoazijsko mišljenje.

Z zgodovinskega vidika je najpomembnejši fenomen 20. stoletja vzpon Vzhodne Azije. Označuje novo razvojno stopnjo v zgodovini, preobrat v središču moči. Svetovno zgodovino lahko v širšem smislu vidimo kot premik iz mediteranske dobe z vzponom Grčije in rimskega cesarstva, prek atlantske dobe, za katero je značilen razvoj Evrope, do severnoameriške premoči, ki je Atlantik povezala s Pacifikom. Prodor Vzhodne Azije morda zdaj naznanja začetek pacifiške dobe.

Sredi 20. stoletja je BDP Vzhodne Azije kot regije predstavljal manj kot desetinno svetovne proizvodnje. Na koncu 20. stoletja pa je ta delež narasel na približno četrtno. Vzhodna Azija je, skupaj z Evropo in Severno Ameriko, že postala ena od treh glavnih ekonomskih središč na svetu. Pomembnost Vzhodne Azije na mednarodnem področju bo po pričakovanjih v 21. stoletju samo še naraščala.

Napoved, da bo 21. stoletje pacifiška doba, temelji na predpostavki, da je to območje dinamično in ima velik potencial. Vendar moramo Vzhodno Azijo na novo oceniti ne le zaradi njenega ekonomskega čudeža, ampak tudi zaradi številnih težav, s katerimi smo se srečevali v prejšnjem stoletju. Te težave, predvsem pogubne vojne, so bile, kot sem že omenil, nekakšna svetovna reakcija na širitev Zahoda, zahodno miselnost in na revolucionarne spremembe, ki jih je prinesla zahodna tehnologija. Sama hladna vojna je bila rezultat konfliktnih ideologij, ki so vzklicile in se razvile na Zahodu. Pacifiška doba bi tako lahko opozorila na začetek novega obdobja v zgodovini, ko se srečata Vzhod in Zahod ter znova ocenita trenutno stanje sveta. Osvojena modrost z Vzhoda nam lahko na težave, ki jih je zahodna prevlada pustila na koncu stoletja, pomaga pogledati iz drugega zornega kota in ponudi nove upe in priložnosti za prihodnost. Danes torej ne le odgovorjam na vprašanje, kaj človeštvu ponuja 21. stoletje, temveč predstavljam več načinov iskanja izvora preteklih sporov med Vzhodom in Zahodom in možnosti novih medsebojnih pridobitev.

Zahodno obmorsko okolje proti vzhodnemu celinskemu okolju

V zahodni kulturi je navada najprej napisati ime, potem ulico, mesto in nazadnje državo. V vzhodni kulturi pa se začne z državo, nato se napiše mesto, ulica in nazadnje ime. Ta primer nam pokaže, kako Vzhod bolj poudarja celoto, medtem ko zahodna civilizacija poudarja posameznika.

Na začetku primerjave teh dveh civilizacij si predstavljajmo posamezna geografska položaja. Predstavljajmo si zemljevid sveta pred na primer dva tisoč leti, saj sta se takrat na vzhodu in zahodu uveljavili različni civilizaciji. Ko gledate ta namišljeni zemljevid, vas bo presenetilo dejstvo, da se je zahodna civilizacija začela in razvijala na in ob morju, medtem ko se je vzhodna začela in razvijala izključno na kopnem. Opazili boste tudi, da med vzhodnim in zahodnim svetom skorajda ni bilo povezav. Vidi se tudi, da se na tem zemljevidu "Vzhod" nanaša le na sinidski svet, ki je sestavljen iz Kitajske, Japonske, Koreje ter severnega dela Vietnama.

Ločeno sta obe regiji razvili svojo edinstveno kulturo: Zahod, podprt s stebro-ma židovsko-krščanske vere in grško-rimske tradicije; Vzhod pa je bil izmenoma podprt s taoizmom in konfucijanstvom.

Morje je bilo za Zahod priložnost, za Vzhod pa ovira. Sinidski svet je bil odre-zan od preostalega sveta s himalajskim gorovjem. Zahod pa je imel z odprtim dostopom prek morja možnost širitve. Glede na te posamezne geofizične okoliš-čine lahko metaforično rečemo, da je zahodni svet odprt, vzhodni pa zaprt.

Razlike v njunih geofizičnih okoliščinah so se pokazale celo v njunih mitolo-ških stvaritvah. Glede na vzhodno mitologijo se je zemlja pojavila pred morjem, medtem ko je zahodna mitologija verjela nasprotno. Tako je bila na Vzhodu sre-diščni element vesolja zemlja, zahodni znanstveniki, med njimi Tales, pa so za sre-diščni element šteli vodo.

Celo jeziki odražajo to težnjo. "V kitajskem jeziku sta dva izraza, ki bi bila lahko prevedena z besedo svet. Eden je 'vse pod nebom' in drugi 'vse med štirimi morji'. Ljudem iz obmorske dežele, na primer Grkom, bi se zdelo nesprejemljivo, da sta ta dva izraza lahko sinonima."

Zadnja razlika, ki jo lahko izpostavimo, pa je ta, da je v zaprtem celinskem oko-lju človek razvil agrarne spretnosti, v odprtem obmorskem okolju pa so se razvile navigacijske spretnosti. Do začetka 20. stoletja je sinidski svet ostal načeloma agra-ren, medtem ko se je zahodni svet razvijal ob pomorstvu.

Morda se sprašujete, zakaj še sinidski svet ni razvil umetnosti plovbe, saj je mejil na Tihi ocean. Vendar Pacifik s svojimi visokimi plimami in smrtonosnimi taj-funi preprosto ni bil ploven.

Ne morem dovolj poudariti, da sta bili popolnoma različni okolji, ki sta ustvari-li nasprotna razmišljanja in značilnosti, pri ustvarjanju vzhodne in zahodne civili-zacije zelo pomembni.

Zahodna individualnost proti vzhodnim odnosom

Pravijo, da je civilizacija interakcija človeka in okolja. Človek se mora v medse-bojnem vplivanju z okoljem najprej opredeliti do narave. Ta temeljni odnos vpliva na druga dva temeljna odnosa - odnos med umom in telesom in odnos do sočlo-veka.

Kot bomo videli, sta obmorska zahodna civilizacija in celinska sinidska civiliza-cija te odnose označili na diametralno nasprotna načina.

Zahodna civilizacija je na to osnovno vprašanje odgovorila z uveljavitvijo posa-meznika, ki je temeljila na pojmu ločitve. To težnjo je verjetno povzročilo povečičevanje moči duha, ki je bilo po vsej verjetnosti potrebno za pomorstvo.

Razvoj te uveljavitve in ločitve je lepo opisal Hegel v knjigi Filozofija zgodovi-ne. Pravi: "Pogumni duh pomorščakov izkoristi priložnost in usodo. V okolju, kjer ne obstaja nič trdnega, so se prisiljeni zanašati na lastno inteligenco in opreznost. Ta princip je popolnoma drugačen od tistega, ki ga najdemo pri kmetih, ki se zanašajo le na blagohotnost narave ... Spoštovanje narave z na novo osvojeno samoza-vestjo in z razumom, ki uči, kako vladati naravi, izgine."

Da bi potrdili težnjo po ločitvi človeka od narave in duha od telesa, si oglejmo dva stebra zahodne civilizacije: židovsko-krščansko vero in posvetno grško-rimsko tradicijo.

Zahodna religija nas uči, da je Bog ustvaril naravo, jo dal človeku v nadvlado in tako učinkovito ločil človeka od narave. Že na začetku Geneze je zapisano, da je "božji duh bedel nad vodami", kar nakazuje ločitev duše od telesa.

Te ideje o ločitvi in razdelitvi je podedovala renesančna Evropa. Descartesov "Cogito ergo Sum", "mislim, torej sem", ki ga zahodni umi opevajo kot začetek sodobne filozofije, potrjuje nadvlado uma nad telesom. Leibnitz je duh hkrati interpretiral kot jedro veselja in ga istovetil z Bogom. Kantov čisti um ali Heglov absolutni duh sta logični posledici tega neizogibnega procesa odtujevanja duha od telesa. Lahko rečemo, da so vsi sprejeli ločitev človeka od narave in se sprijaznili s temeljnim načelom zahodne religije.

Iz tega ločevanja se tvorijo posamezne enote; bog, narava, človek, duh in telo, zato odnosi izgubijo skoraj vso pomembnost. Pravzaprav je fenomen ločitve in posledičnega poudarka na individualnosti najbolj osnovna, navadna in prodorna drža obmorske civilizacije.

Pa pogledjmo še vzhodno civilizacijo. V agrarni družbi najbolj pomembna ostane narava. V odsotnosti pomorstva se povečevanje sposobnosti uma, duha in duše ne pojavi. Duh ni ločljiv od telesa in prav tako ne človek od telesa. V sinidski civilizaciji je odnos med človekom in naravo določen s pojmom taa in odnos med umom in telesom z načelom jinga in janga.

Tao dobesedno pomeni način, vendar se razume kot način, ki ga ima narava, sinidski um sprejme naravo za stalno načelo in človeka za del narave. Človek mora slediti načinu, ki ga kaže narava. Človek namreč ne more razumeti bistva same narave, ampak se mora učiti od naravnih pojavov, kot je menjavanje letnih časov ali pa vzhajanje in zahajanje lune.

Tao je torej v sinidski civilizaciji to, kar je bog v zahodni civilizaciji. Oba imata višji pomen pri določanju odnosa med človekom in naravo, vendar se razlikujeta v tem, da bog predpisuje ločitev človeka od narave, medtem ko tao človeka z naravo povezuje.

V sinidski kulturi se odnos med umom in telesom razlaga glede na osnovno načelo jinga in janga. Dobesedno jing in jang pomenita senčno in sončno stran gore. Ta zelo star in temeljni pojem sinidske miselnosti pomeni harmonijo in medsebojno povezavo med nasprotji; sonce/luna, poletje/zima, moško/žensko, očetovsko/materinsko, aktivno/pasivno, ustvarjalno/prevzemajoče itd. V tem kontekstu je odnos med umom in telesom harmoničen in medsebojno povezan.

Tretji in zadnji odnos, odnos do sočloveka, vsebuje zelo občutljive etične premisleke. Zato ni tako natančno določen kot druga dva odnosa. Toda tudi tu je sino-loška kultura pokazala težnjo po interpretaciji tega odnosa kot harmoničnega; zahodna civilizacija pa kot ločenega. To nasprotje obstaja še danes. Primer za to je odnos med delavci in vodstvom. Na Zahodu sta delavstvo in vodstvo postavljena kot nasprotujoči si sili, medtem ko ju Vzhod razume kot simbiozo.

Očitno je obmorsko okolje pripeljalo človeka do tega, da vidi vse razdeljeno in ločeno, poudarja pa posameznika, medtem ko je agrarno celinsko okolje človeku

pomagalo osredotočiti se na odnose, ki obstajajo med posamezniki.

Zahodna civilizacija janga v primerjavi z vzhodno civilizacijo jinga

Do zdaj smo si že pogledali primer okolja ter odnos med človekom in okoljem. Zdaj pa si pogledjmo, kako so se ti različni odzivi na okolje udejanjili v naših civilizacijah.

V odprtem, obmorskem zahodnem svetu je prevlada človeka nad naravo ter duha nad telesom veljala za samoumevno. V takem okolju lastnosti, kot so absolutnost, fragmentarnost, izključevalnost, dogmatičnost, aktivnost, ekstravertiranost, intelektualnost ter analitičnost, prevladajo. Vse to so značilnosti janga in ob upoštevanju tega bom zahodno kulturo poimenoval kultura janga. Na Zahodu v odnosih med ljudmi lastnosti janga prevladujejo, kar vodi v povzdigovanje sebe nad druge.

V zaprtem celinskem sinidskem svetu pa je bila bolj poudarjena harmonija med človekom in naravo ter umom in telesom. V tem okolju so prevladujoče poteze relativnost, integralnost, vključevanje, dojemljivost, pasivnost, introvertiranost, intuitivnost ter združevanje. To vse so poteze jinga, zato bom sinidsko kulturo poimenoval kultura jinga. V človeških odnosih je odnos do drugih pomembnejši od odnosa do sebe.

Zdaj bom primerjal lastnosti jing sinidske kulture in lastnosti jang zahodne kulture.

A. Relativno v nasprotju z absolutnim

Prva značilnost sinidske kulture je v njenem prepričanju v relativnost stvari. Zahodni bog je absoluten, medtem ko je vzhodni tao relativen. Tao uči: "Vse se spreminja, nima smisla pri nečem vztrajati." Tao zavrača kakršnokoli definicijo. Knjige o taoizmu razlagajo: "Taa ni mogoče slišati, (niti videti ali izraziti), kar se lahko sliši, (vidi ali izrazi), ni tao." Taoizem poudarja, da se načela ne spreminjajo, zato pa so njihove izrazne oblike stalno spreminjajo." Tako je taoizem v sinidsko miselnost vnesel pojem relativnosti.

B. Celotno in vključujoče v nasprotju s fragmentarnim in izključujočim

Naslednji lastnosti taa sta njegova celotnost in vključevanje. "Če je tao pravičen, čemu potem pripada nepravilnost? Če je tao dober, čemu potem pripada slabo? Tao je blagoslov pravičnosti in hkrati zaščita nepravilnosti." To je nekaj stavkov iz knjig o taoizmu. Glede na to, da se je zahodni bog razglašal za boga pravičnosti, koliko časa in energije se je zapravilo za reševanje tega zagonetnega problema nepravilnosti in zla. Z zavračanjem faktografskosti in izključevanja je tao ostal ter vključujoč. Lastnost vključevanja je vplivala na značilni eklecticism ter sinkretizem sinidske civilizacije.

C. Sprejemljivo v nasprotju z dogmatičnim

V knjigah o taoizmu se stalno ponavlja vodilo, "naj nikar ne počnemo ničesar umetnega oz. nenaravnega". Večno zvest svojemu načelu jinga, taoizem poudarja

dobre plati sprejemljivosti v primerjavi z dogmatičnostjo. Zahodna misel zagovarja trditev, da "si ti luč sveta... ti daješ svetlobo vsakomur v hiši." V taoizmu pa zasledimo pravo nasprotje temu: "Blato se uporablja za izdelavo sten, vendar pa je votlost stene tista, ki postane koristna." In naprej: "Vrata in okna se uporabljajo za izdelavo sob, vendar pa je praznina sobe tista, ki postane koristna."

D. Pasivno in introvertirano v nasprotju z aktivnim in ekstravertiranim
Zlato zahodno pravilo spodbuja aktivnost: "delaj drugim tisto, kar sam želiš, da bi drugi storili tebi", medtem ko zlato vzhodno pravilo poudarja dobre plati pasivnosti. Konfucij nas vpraša: "Ne delaj drugim tega, kar ne želiš, da bi drugi storili tebi?" Zahod uči prek zapovedi, medtem ko Vzhod uči s predlogi. Ob spoznanju, da znanje ne prinese nujno tudi modrosti ter da je modrost možno doseči le s samorazsvetljenjem, sta taoizem in prav tako konfucijanstvo kot prednostni metodi poučevanja sprejela predlaganje in prepričevanje. Ena naravnih posledic tega je introvertiranost, ki jo sinidska kultura šteje za vrlino. Sinidska kultura išče vzroke znotraj in ne zunaj, zaradi česar je postal sinidski svet strpen in miroljuben. Zgodovina nam kaže, da je moral sinidski svet prestati manj vojn od zahodnega sveta.

E. Intuitivno v nasprotju z intelektualnim

Še en pomemben vidik sinidske kulture se kaže v njenem opiranju na intuicijo, ki ji daje prednost pred razumskim utemeljevanjem. Sinidska kultura se z iskanjem medsebojnih povezav povsod in v vsem osredotoča na vezi, ki obstajajo med posamezniki. V sinidski kulturi človeške odnose vodi prej tiho razumevanje kot izraženo razlaganje.

F. Združevanje v nasprotju z analitičnim

Knjige o taoizmu in konfucijanstvu so zbirke aforizmov, ki jim manjkata logika in analitično utemeljevanje. Vendar pa kultura, ki temelji na konceptu harmonije in poudarja modrost, slednjo obravnava bolj celostno, združevalno kot pa razčlenjujoče. Aforizmi taoizma in konfucijanstva se pogosto zdijo nejasni, dvoumni, protislovni in celo izključujoči se. Vendar pa sinidska kultura zagovarja prepričanje, da je modrost le redko mogoče jasno opredeliti.

Odpadniki obeh civilizacij

Čeprav sem označil zahodno civilizacijo kot jang in vzhodno kot jing, pa v tej opredelitvi obstajajo tudi izjeme. Heraklit in Spinoza sta poleg nekaterih drugih zagovornika jinga v svetu janga. Heraklit je dejal: "Vse se ciklično spreminja", "Pot navzgor in navzdol je ena in ista", "Bog je hkrati dan in noč, zima in poletje, vojna in mir, blaginja in lakota", "Kar je lahko, da zagon težavnemu". Značilen jingovski odnos!

Spinoza je verjel, da sta bog in narava eno in isto, prav tako um in telo ter razum in volja. Zagovarjal je prepričanje, da bi morale religije prenehati ločevati človeka od sočloveka. Prav tako je zanikal koncept snovi in obstoj atomov. Kako

popolna in sistematična filozofija jinga v svetu janga.

Vendar pa so bili ti misleci zunaj prevladujočega toka zahodne misli in so tako posledično pristali na obrobju sveta janga.

V sinidski civilizaciji lahko zasledimo temu podoben pojav. Legalisti so bili eni redkih zagovornikov janga v sinidski civilizaciji jinga. Zavračali so etične vrednote in poudarjali absolutno vladavino vladarja. Takojšnjo učinkovitost so postavljali pred modrost, pri čemer niso upoštevali niti taa niti humanizma. Legalisti so igrali ključno vlogo pri vzpostavitvi prvega kitajskega imperija približno tri stoletja pred našim štetjem. V kitajski zgodovini je bilo to obdobje izjemne širitve, torej janga.

Legalisti so se, značilno za jangovsko vedenje, prav tako goreče zavzemali za požig knjig o konfucijanstvu, kakor se je Platon zavzemal za požig Demokritovih knjig. Vendar pa so legalisti kmalu izgubili vpliv v sinidskem svetu jinga in se ohranili le kot manjša šola tega načina mišljenja.

Zahodno znanje: njegovi dosežki in težave

Ob primerjavi Vzhoda in Zahoda smo si ogledali razlike v okolju, razlike v človekovih odzivih na okolje in nazadnje razločevalne lastnosti naših dveh kultur. Pri tem smo Zahod opredelili kot jang in Vzhod kot jing. S tem v mislih primerjajmo še prednosti in slabosti obeh civilizacij.

Največja prednost zahodne civilizacije je zagotovo njeno neverjetno nabiranje znanja. Vse to je omogočila zahodna ideja o človekovi nadvladi nad naravo. Vendar pa se je pretirano poudarjanje tega ločevanja in preveliko zaupanje v znanje izkazalo kot njena slabost.

Zahodni dosežki

Medtem ko celinski sinidski svet ni spodbujal trgovanja in razvoja znanosti, je vse to v zahodnem svetu cvetelo, saj se je s pomorstvom začelo raziskovanje ter izkoriščanje in osvajanje novih območij.

Zametki obmorske civilizacije, ki je osvojila svet, segajo v minojsko kulturo ob Egejskem morju. Feničani, Grki in Rimljani so jo ponesli po celotnem Sredozemlju, Vikingi pa do Severnega morja. Evropski renesansi je pomagala vitalnost Atlantskega oceana. In nazadnje so Združene države Amerike prek Pacifika to pomorsko civilizacijo predstavile še sinidskemu svetu.

S tem neustavljivim osvajanjem je zahodni svet pokazal izredno vitalnost ter čudežne kreativne sposobnosti. Trgovanje in osvajanje sta Zahodu prinesla bogastvo, prav tako pa tudi okus za raznovrstnost in izbiro. To materialno bogastvo je v kombinaciji z zagovarjanjem individualnega omogočilo razcvet skoraj vsemu na Zahodu: filozofiji, umetnosti, literaturi, znanosti, glasbi in športu. Industrijska in tehnološka revolucija se da pripisati le Zahodu. Zahod je prav tako razvil tako pomembna pravila, kot je vladavina zakona, nadzora ter obračunov. Rezultat tega je najboljša oblika organizacije družbe, ki jo je človeštvo kdaj poznalo: liberalna

demokracija, ki zagotavlja svobodo.

Zahodni problemi

Ob teh veličastnih dosežkih je bilo glavno vodilo Zahoda njegovo temeljno zaupanje v znanje. Zvest Sokratovi tradiciji je Zahod verjel, da bo znanje vodilo do dokončne resnice. Vendar pa je bil zdaj, ko je osvajanje sveta zaključeno in se je znanost prebila vse do atomskega jedra, Zahod nenadoma prisiljen priznati, da znanje ne vodi do dokončne resnice. Ravno nasprotno, Zahod je ugotovil, da znanje povzroča prav toliko problemov kot rešitev in da dokončna resnica še naprej ostaja ravno tako daleč kot prej.

Znanost in filozofija

S tem v mislih je zanimivo opažanje, da je zahodno znanje začelo spodkopavati jangovsko mišljenje v lastni civilizaciji. Absolutne, fragmentarne, oblastne poteze dajejo prostor relativnim, integralnim in sugestivnim potezam.

Evklidova geometrija se nikakor ni izkazala za absolutno. Einstein je dokazal, da je vse relativno: v prostoru najkrajša razdalja med dvema točkama ni ravna črta temveč krivulja. Podobno se je za čas in prostor, ki sta bila tako dosledno obravnavana kot ločena in absolutna, izkazalo, da sta sestavni del celote. Ta nova dognanja so, kot veste, temeljna za potovanja v vesolje.

Newtonovska fizika je s svojo vero v dosledno vzročnost izdelala mehanični in nezmotljivi model. Vendar pa se je izkazalo, da ni vedno uporaben. Sodobna kvantna fizika je omajala zaupanje v vzročnost. Klasični znanstveniki in metafiziki so verjeli, da je načelo "natura non facit saltum" ali "narava ne skače" samoumevno. Vendar pa so sodobni znanstveniki opustili ta nauk, ko so opazili, da elektroni dejansko delajo "kvantne skoke", in sicer od "osnovnega stanja" do "vzbujenega stanja". To odkritje je omogočilo razvoj nove, laserske svetlobe.

Gradualizem je bil nenadomestljiv sestavni del zahodne ideje o napredku. Darwinistična evolucijska teorija je prav tako sprejela takšno razmišljanje brez dejanske podlage. Vendar pa je bilo treba tudi opustiti, da bi lahko sprejeli evolucijsko teorijo "kvantnega skoka". Profesor Stephen Jay Gould s harvardske univerze zdaj predlaga dopolnjeno evolucijsko teorijo pod imenom "natančno ravnovesje". Zavrnil je neutemeljeni vpliv gradualizma 19. stoletja in predlaga, naj dokaze, ki jih ponujajo fosili, sprejmemo brez kakršnihkoli izkrivljanj dejstev. Živalske vrste se pojavljajo in izginjajo nenadoma in se med svojim obstojem skorajda ne spreminjajo. Lahko bi rekli, da se evolucija ne zgodi postopoma, ampak v skokih, prav tako kot elektroni izmenjaje skačejo med "osnovnim" in "vzbujenim stanjem", pri tem pa večino časa ostajajo v "osnovnem stanju".

In ko je znanost odkrila, da se svetloba obnaša kot delci in da snov valovi, je bilo konec vere v absolutno resnico; ko pa so odkrili, da atoma ni mogoče razdeliti le na protone, nevtrone ter elektrone, temveč še naprej v manjše delce ter anti-

delce, so morali opustiti tudi vero v absolutno snov.

Heisenbergovo načelo negotovosti sprejema verjetnost, naključje ter agnosticizem. Načelo komplementarnosti Nielsa Bohra zanika konflikt, izključitev ter dogmo v prid harmonije, vključitve in zveze. Dejansko je Niels Bohr uporabil sinidski diagram jinga in janga kot svoj ščit.

Vidik jinga se je uveljavil celo v sodobni zahodni medicini. Trenutno prevladuje mišljenje "dihotomija uma in telesa v organizmu ne obstaja". In nadalje "um in telo sta enakovredna in neločljiva izraza za življenje samo - dva vidika psihosomatske eksistence". Podobnosti s trditvijo, ki jo je Spinoza zapisal pred približno tristo leti, ni moč zanikati. Trdil je, da sta "telo in um eno in isto, enkrat spočeta kot atribut misli in drugič kot atribut razsežnosti".

Tako zahodno znanje spodkopava same temelje zahodne civilizacije, ločevanje telesa od duha in človeka od narave. Mnoge zahodnjake to spravlja v zadrego. Nekaterim se lahko zdi, da je njihovo poslanstvo izgubilo smisel, zato je za številne življenje res postalo nesmiselno.

Če to drži, je zahodni duh nedvomno v krizi.

Vzhodna modrost, njeni problemi in prednosti

Pa preusmerimo pozornost na sinidsko civilizacijo. Ko sta se v 19. stoletju srečali obe civilizaciji, je sinidski svet stagniral, medtem ko je bilo zahodno zaupanje v svojo vesoljno premoč na vrhuncu.

Vzhodni problemi: samozadovoljnost in togost

Zahod se je ob tem srečanju obogatil z razumevanjem sinidskega sveta. Zahodnjaki so bili priča pomanjkanju znanosti v sinidski civilizaciji. Zahod je opazil šibkosti sinidskega sveta, kot so samozadovoljnost, togost in nedejavnost. Kot si lahko predstavljamo, bi se pasivnost, dojemljivost ter introvertiranost jinga lahko zlahka sprevrgli v samozadovoljno lenobnost.

Tako za mnoge sinidski svet, kultura in civilizacija spadajo v preteklost. Zdelo se je, da nimajo kaj dosti ponuditi v prihodnost usmerjeni družbi, in so jih zato obravnavali kot izginjajoče in zastarele. Sinidsko civilizacijo so na splošno obravnavali kot eno izginulih ali vsaj izginjajočih civilizacij.

V zadnjem desetletju ali dveh pa so sinidske dežele vseeno pokazale nepričakovano vitalnost. V poročilih z Zahoda so se pojavili izrazi, kot je "konfucijanska delovna etika", da bi s tem prikazali etos dolgega trdega dela, velikih osebnih prihrankov ter harmoničnih odnosov med vodstvom in delavci. Nekateri opazovalci so hvalili tudi druge kulturne vidike: poudarek na izobraževanju in visoki stopnji pismenosti, družba brez drog z nizko stopnjo kriminala; stroškovno učinkovite vlade in boljše delujoči pravni ter socialni sistemi. Nekateri analitiki grede pri tem še dlje z ocenami, da naj bi sinidski svet v prvi polovici 21. stoletja prehitel zahodnega tako glede ekonomske moči kot tehnoloških dosežkov.

Katere so prednosti sinidske kulture, ki izzovejo takšno reakcijo zahodnega tiska? Kot smo ugotovili, je količina znanja v sinidskem svetu zanemarljiva v primerjavi z Zahodom. Tako lahko prednosti sinidske kulture, ki so povod za takšne napovedi - če obstajajo - poiščemo le v tradicionalni modrosti.

Vzhodna modrost

Veliko zahodnih filozofov je motil pristop teologije ter metafizike v zahodni misli, saj niso mogli ravno razločiti teologije in metafizike od čudežev in dogm. S tem v mislih preučimo modrost, ki se kaže v sinidski kulturi.

Sinidska miselnost zavrača čudeže in vraževerje z razlago, da gre za pomanjkanje razumevanja. Trdi, da nihče ne more poznati dokončne resnice in tako zagovarja zdravo pamet v nasprotju z dogmo. Konfucij je zavrnil možnost, da bi se zakrinkal z uporabo mysticizma in nadnaravne moči. Dejal je: "Vem, da bom imel dosti somišljenikov, če se bom pretvarjal, da imam nadnaravno moč. Vendar pa bom namesto tega raje uporabljal zdravo pamet." Svoj nauk zlate sredine prevaja dobesedno kot "srednji in povprečni". Morda je bil ta vidik konfucijanstva tisti, ki je navdihnil Voltaira, da ga je slavil kot edinega pravega učitelja, ki ni hotel zavajati ljudi.

Teologija in metafizika se v sinidskem svetu nista razvili. Sinidski odnos do boga je bil: "Nisi še zmožen služiti človeku, kako neki si drzneš služiti bogu?" In njegov odnos do življenja po smrti je bil: "Niti življenja še ne poznaš, kako si drneš poznati smrt?"

Skladno s sinidskim prepričanjem so življenje na tem svetu obravnavali kot edino življenje, v katerega je človek lahko prepričan. Če je to življenje na zemlji edino, ki ga človek ima, je zato še toliko bolj dragoceno. Sinidska miselnost se tako osredotoča na tisto, kar resnično znamo storiti na tem svetu. V tem pogledu je sinidska kultura v celoti humanistična in prizemljena. Osredotoča se na reševanje možnih in verjetnih elementov spora v medčloveških odnosih. Naravni izid je razvoj etike in politike.

V nasprotju z zahodnim dualizmom "bogu, kar je božjega, cesarju, kar je cesarjevega" je Konfucij svetoval aktivno sodelovanje v vladi in tako tudi sam ravnal. Konfucij je menil, da je samouresničitev lahko doseči le prek izkušnje in medsebojnega delovanja z drugimi. Ljudje sestavljajo družbo in družba potrebuje vlado, vlada pa sproži politiko. Zato Konfucijeve knjige razlagajo tako umetnost politike kot etike. V bistvu so osnovna načela etike in politike, t. i. vzorno vedenje in dejanja, v sinidski kulturi ista.

Etika zahodne kulture ima dva izvora: Mojzesov "oko za oko, zob za zob" in Jezusov "ljubi svojega sovražnika in moli za tiste, ki te preganjajo." Vendar z etičnega stališča nobene od teh misli ni lahko sprejeti niti izvesti. Sinidska kultura pa po drugi strani predlaga: "Dobro za dobro in pravičnost za zlo", ki lahko velja za oboje, etiko in politiko.

V sinidski kulturi je in bi moralo biti življenje v užitek vsem ljudem; ne hedonizem, temveč užitek, ki ga človek najde v naravi, v pravem prijatelju ali v iskanju

modrosti. V zvezi s tem primerjava začetkov svetih knjig obeh civilizacij marsikaj razkrije. Konfucijeva antologija se začne: "Ali ni užitek imeti prijatelja od daleč? Ali ni užitek učiti se in ponavljati? Človek ne bo nikoli popolnoma poznal skrivnostnega in okultnega začetka Stare in Nove zaveze.

Življenje je uživanje, vendar je Konfucij menil, da nas bo večina ravnala nepremišljeno. Kljub temu je potreba po izobrazbi v iskanju modrosti in ne znanja. V nasprotju z zahodnimi heroji, sinidski heroj ni zmagovalen osvajalec, prej moder mož, ki je sposoben delovati skromno v času uspeha in hrabro v času stiske.

Sinidski um verjame, da je "tisti, ki se ukvarja s humanizmom, boljši od tistega, ki ve, in da je tisti, ki v življenju najde užitek, boljši od tistega, ki se ukvarja s humanizmom." To je drža, ki je v osnovi drugačna od Sokratove vere v znanje, ki pravi: "Človek ravna napačno le zaradi nevednosti."

Morda so prav ta načela sinidske kulture navdihnili Bertranda Russella, ko je rekel: "Ne poznam nobene druge civilizacije, kjer bi obstajala taka dovtetenost, tak realizem in taka pripravljenost soočiti se z dejstvi, ne pa jih skušati popačiti v določen vzorec."

Zaključek: Kulturna evolucija v nasprotju z biološko evolucijo

Primerjava zahodne in vzhodne civilizacije poudarja dejstvo, da smo s svojo kulturo pogojeni bolj, kot si lahko predstavljamo. Celo osebna verovanja in prepričanja so v veliki meri pogojena z našimi kulturami.

Glede na nova znanstvena odkritja in teorije o evoluciji, se človeško bitje, odkar se je prvič pojavilo kot homo sapiens pred približno 50.000 leti, biološko ni kaj dosti spremenilo, lahko pa tudi pričakujemo, da bo še naslednji milijon ali dva milijona let ostalo precej podobno. Če je to res, se človek ne more zanesti na znanje, da bi prišel do dokončne resnice. Biološka revolucija je prepočasna. Kot je dejal že Goethe, bo skrivnost narave človeku ostala večna neznanka.

Kljub temu je človeku podarjena še ena oblika evolucije, in sicer prek kulture. Kulturna evolucija sledi Lamarckovemu modelu, torej, da človek pridobljeno tudi posreduje naprej. V tej luči je prihodnost človeštva odvisna od kulturne evolucije.

Vendar se je kulturna evolucija izkazala za dvorezen meč: prinesla je oboje, blaginjo brez primere, hkrati pa smrtno nevarnost za človeška bitja. Človeštvo zdaj brezskrbno uživa sadove civilizacije, vendar se le delno zaveda groženj, ki mu pretijo: uničevanje okolja in jedrsko orožje. Prvo se nanaša na odnos človek - narava in drugo na odnos človek - človek. Prihodnost človeštva je odvisna od načina sprejemanja teh dveh temeljnih odnosov, kar bo posledično vplivalo na sprejemanje tretjega odnosa um - telo, v končni analizi pa sprejemanje lastnih umskih zmognosti.

V vsej zgodovini evolucije je homo sapiens prva vrsta, ki nespametno ogroža lastni obstoj. Če bomo dokazali, da nismo sposobni rešiti tega problema, ki smo ga ustvarili sami, "modreci" ne bodo sposobni uresničiti možnosti, ki jim je bila dana z biološko evolucijo. Namesto tega bodo sami povzročili svoje izginotje, poleg tega pa še mnogih drugih zemeljskih vrst.

Če to velja, je evolucija homo sapiensa zmotni korak v tej dolgi verigi evolucionjskega procesa. To bo evolucionjska farsa in prekletstvo. Farsa, ker se je človeštvo bahalo, da ima "plemeniti um, neskončne zmožnosti, lepoto sveta, in da je vzor vsem živalim". V resničnosti pa bi se izkazalo, da je človek le uničevalec sveta in najnižji med živalmi. Prekletstvo pa zato, ker bi bilo človeštvo vzrok apokalipse, ki bi prizadela ne le človeka, temveč še mnogo drugih nedolžnih vrst.

Nemški filozof Lessing je, utrujen od človeške preobremenjenosti z metafiziko, nekoč duhovito pripomnil: "Človek ni nič drugega kot mesojeda opica z megalomanskim dojemanjem lastnih umskih sposobnosti." Vendar človek lahko postane še dosti hujša opica, kot je tu neškodljivo opisano.

Kljub temu je lahko naša rešitev skrita v kulturni evoluciji. In v tem času je ta evolucija odvisna predvsem od izida medsebojnega vplivanja vzhodne in zahodne civilizacije, dveh glavnih protagonistov pacifiške dobe.

Skupne točke Zahoda in Vzhoda se kažejo na področju varnosti, politike in gospodarstva. Vendar se le malo pozornosti posveča bolj temeljnemu vidiku, namreč kulturnim srečanjem.

Na političnih in varnostnih bojnih črtah so bila srečanja Zahoda in Vzhoda nekajkrat precej nasilna. Združene države so bile bitko, eno za drugo, z vsemi štirimi sinidskimi deželami Japonsko, Korejo, Kitajsko in Vietnamom. Na gospodarski bojni črti je medsebojna odvisnost, z vzpostavitvijo dvosmernega prometa v gospodarstvu, pognala trdne korenine. Transpacifiško trgovanje je že prehitelo transatlantskega iz 80. let prejšnjega stoletja. Zahod prav v tolikšni meri potrebuje Vzhod, kot Vzhod potrebuje Zahod.

Če poudarimo te vojaške, politične in gospodarske izmenjave, gre pa vendarle še za globljo interakcijo, in to je kulturno srečanje. Prvič v zgodovini človeštva se obmorska civilizacija povezuje s celinsko in znanje se srečuje z modrostjo. Glede na izid tega povezovanja lahko človeštvo najde pot do osvoboditve pred nevarnostjo izničenja, ki bi si ga zadalo samo, in se tako morda povzpne v višje dimenzije.

Kaj bo potem rezultat tega zgodovinskega povezovanja? Renesansa vzhodne civilizacije? Prenova zahodne civilizacije? Ali rojstvo pacifiške civilizacije? To je najbolj vznemirljivo vprašanje, ki si ga lahko zastavimo v današnjem času.